

Yerel Siyasette Kadının Politik Güçlenmesinin Karşılaştırmalı Bir Okuması: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye

Senem Yıldırım*
Bilkent Üniversitesi

Öz

Güçlenme kavramı yaşamın farklı alanlarında kaynaklara ulaşma, bu kaynakları elde etme ve sağlamanın yanı sıra hak ve yetilere sahip olma gibi karmaşık süreçler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası toplum, demokratik ideallere ulaşılması açısından bahsedilen farklı alanlar arasında özellikle kadınların politik güçlenmesinin öneminin altını çizmektedir. Kadınların politik güçlenmesi üzerine yapılmış çalışmaların çoğu ulusal veya federal düzeylerdeki kadın temsiline odaklanırken yerel siyaseti bir kenara itmektedir. Bunun yanı sıra kadınların siyasete katılımları ve siyasi temsilleri üzerine yapılmış çalışmalara baktığımızda, literatürün genellikle Batılı/Batılı olmayan ikiliğinden beslenen kamusal alan/özel alan, siyasi olan/siyasi olmayan gibi ikilikler üzerine kurulduğu görülmektedir. Bu tartışmalar ışığında bu çalışmada öncelikle politik güçlenme, siyasi temsil ve yerel siyaset bağlantısı toplumsal cinsiyet bağlamında tartışıldıktan sonra, Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye’de yerel siyasette kadın temsili ile ilgili yapılmış çalışmaların karşılaştırmalı bir okuması gerçekleştirilecektir. Son bölümde ise bu okumanın, kamusal-özel ikiliğinin içine sıkıştırılan kadının siyasi temsilinin nasıl farklı bağlamlarda farklı stratejilerle aşılabildiğine işaret ettiği tartışılacaktır.

AnahtarKelimeler: politik güçlenme, kadın temsili, yerel siyaset, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye.

* Dr. Senem Yıldırım, Bilkent Üniversitesi, FEASS Human Mobility Processes and Interactions Research Lab (HMPI Lab). Ankara-Turkey. Araştırma sırasında: Fulbright Bursiyeri, Konuk Araştırmacı-Northwestern Üniversitesi, Buffett Institute for Global Studies, Keyman Modern Turkish Studies Program. Evanston-IL. US. E-posta:senemyildirimozdem@gmail.com. ORCID ID: 0000-0003-1246-3697.

A Comparative Reading of Women Empowerment in Local Politics: The United States of America and Turkey

Senem Yıldırım
Bilkent University

Abstract

Empowerment is defined as a complex process of accessing, acquiring and providing resources as well as having capabilities and rights within different spheres of life. Being one of these spheres, political empowerment of women has been given top priority for enhancement of democratic ideals by international society. Most of the studies on women's political empowerment focus on women's representation at the state or federal level leaving local politics aside. In addition, women's participation in politics is mainly studied through interrelated binaries of public versus private, political versus non-political, which in turn are nourished by the grand dichotomy of Western versus Non-Western. In the light of these discussions, this study firstly elaborates on the relation between political empowerment, political representation and local politics in the context of gender, followed by a comparative reading of studies on representation of women in local politics both in the United States and Turkey. Conclusion points out how political representation of women confined to public versus private dichotomy would be transgressed by different strategies in different contexts.

Keywords: *political empowerment, women's representation, local politics, the United States, Turkey.*

Giriş

Dünya genelinde bakıldığında 1990lı yıllardan itibaren kadınların politik güçlenmesine olan ilginin hem politika geliştirme hem de akademik araştırma açısından arttığı gözlemlenmektedir. Eşitlik temelli demokratik ideallerin geliştirilmesi ve daha ileri taşınması amacı ile kadınların iktidar yapılanmasındaki hiyerarşik pozisyonları, derhal eylemde bulunulması gereken bir alan olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda herhangi bir toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğinin ölçülmesinde, karar alma süreçlerine dâhil olan kadınların sayısı önemli bir veri olarak nitelendirilmektedir. Bunu takiben belirli bir toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitliğinin güncel durumu hakkında bilgi edinmek istenirse, öncelikli olarak yasama organlarında ve hükümetlerde yer alan kadınların sayıları karşılaştırılmaktadır. Bu tür bir ölçme-değerlendirme yöntemi ulusal ve federal düzeyler için daha kolay olacaktır. Yerel siyaset düzeyine bakıldığında ise dünya çapındaki bir veri eksikliği olduğundan bu tür bir ölçme yöntemine başvurulamamaktadır. Bahsi geçen veri eksikliği sebebiyle yerel siyaset Siyaset Bilimi alanında yapılan çalışmalarda dışlanmakta ve yeterli akademik ilgiyi görmemektedir. Fakat yerel siyaset düzeyi demokratik devlet ve çoğulcu siyaset anlayışının önemli bir parçasıdır. Ayrıca, kadınların yerel siyaset düzeyinde temsili üzerine yapılan çalışmalar göstermektedir ki kadınlar yerel mevzularla daha çok ilgilenmekte ve yerel siyaset kadınlar için daha ulaşılabilir bir düzey olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu iddialar bizi, kadınların yerel düzeyde siyasi süreçleri nasıl deneyimledikleri ve bu deneyimlerinin politik güçlenmelerine katkı sağlayıp sağlamadığı üzerine düşünmeye itmektir.

Bu soru doğrultusunda kadınların siyasete katılımları ve siyasi temsilleri üzerine yapılmış çalışmalara baktığımızda, literatürün genellikle Batılı-Batılı olmayan ikiliğinden beslenen kamusal alan-özel alan, siyasi olan-siyasi olmayan gibi ikilikler üzerine kurulduğu görülmektedir. Batı geleneği kamusal alanı/alanı siyasi olarak tanımlarken kamusal alan dışında kalan şeyler siyasi olmayan olarak tanımlanır. Fakat farklı tarihi ve sosyo-kültürel bağlamlara baktığımızda bu tarz ikili kategorilerin kullanımının problemleri olduğunu görürüz. Örneğin, Conrad ve Stange (2011) kamusal/özel ikiliğinin Batı modernitesi bağlamının dışında kullanılmasını sorunlu bulmaktadırlar. Bu argüman ile tutarlı olan Nelson'un (1974) çalışmasına göre de Orta Doğu toplumlarında kadınlar, kamusal erkeklerin aksine, iktidarlarını özel alandan kaynaklanan ve bu alanda var olan pozisyonları vasıtasıyla kullanmaktadırlar. Nelson (1974: 552) bu çalışmasında insanlık evreninin iki cinsiyetin doğası tarafından belirlenen iki toplumsal dünyaya bölünmesi ve otoritenin de aynı şekilde bu ikilik üzerinden hiyerarşik bir biçimde ayrıştırılması düşüncesine karşı çıkmaktadır. Farklı bağlamlarda kadınlar, farklı ve kendilerine has stratejiler geliştirerek siyasi fail olabilmekte, siyasete katılmanın alternatif yollarını üretebilmektedirler.

Bu çalışma, yukarıda belirtilen tartışmalar ışığında, genel anlamda kadınların politik güçlenme bağlamında yerel siyasetteki katılım ve temsil süreçlerini hangi yollardan deneyimlediğini betimlemeyi amaç edinmektedir. Bu genel amaç doğrultusunda, kamusal-özel ayrımına hapsedilmiş yerel siyaset düzeyindeki

deneyimler, *Batılı* Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve *Batılı olmayan* Türkiye örnekleri üzerine yapılmış çalışmalar taranmak sureti ile karşılaştırmalı olarak okunmaktadır.¹ Tespit edilen farklılıklar ve ortak noktalar üzerinden, kadınların ikilikler üzerinden okunan farklı bağlamlarda, yerel siyaseti hangi alternatif stratejiler üzerinden deneyimlediklerinin saptanması amaçlanmaktadır. Bahsi geçen saptama, dünya çapında veri eksikliğinin altının çizildiği yerel siyaset düzeyi üzerine yapılacak karşılaştırmalı çalışmaları literatürdeki bu boşluğu doldurmaya davet etmeyi hedeflemektedir.

ABD ve Türkiye örneklerinin seçilmesinde öne çıkan iki husus vardır. İlk olarak, belirtilen Batılı-Batılı olmayan ikiliğinin literatürdeki kuramsal çerçevesine deneyimler tarafından hangi yönlerden meydan okunduğu saptanmaya çalışılmıştır. Bu noktada yerel otonominin görece yüksek düzeyde deneyimlendiği Amerika örneği ile *güçlü devlet geleneği*'nin yerel siyasete fazla bir manevra alanı bırakmadığı Türkiye örneğindeki kadın deneyimlerini karşılaştırmak, literatüre hâkim olan Batılı kamusal alanda var olan kadın ve Batılı olmayan özel alana hapsedilmiş kadın deneyimlerinin hangi noktalarda benzeştiği ve hangi noktalarda ayrıştığı üzerine bize bir fikir verebilecektir. Bunun yanı sıra ikinci husus ise şu ana kadar yapılmış karşılaştırmalı vaka çalışmalarında, ister kantitatif ister kalitatif olsun, Türkiye örneğinin literatürde yer almamasıdır. Halbuki farklı sosyo-politik ve tarihsel deneyimler genel anlamda kadın güçlenmesinin farklı boyutlarına dikkat çekerek, bahsi geçen ikiliklerin aşılmasındaki alternatif stratejiler konusunda bize dikkate değer içgörüler sağlayacaktır. Bu amaçla bu çalışmada öncelikle politik güçlenme, siyasi temsil ve yerel siyaset bağlantısı toplumsal cinsiyet bağlamında tartışıldıktan sonra, ABD ve Türkiye'de yerel siyasette kadın temsili ile ilgili yapılmış çalışmaların karşılaştırmalı bir okuması gerçekleştirilecektir. Son bölümde ise bu okumanın nasıl kamusal-özel ikiliğinin içine sıkıştırılan kadının siyasi temsiline, farklı bağlamlarda farklı stratejilerle aşılabildiğine işaret ettiği tartışılacaktır.

Politik güçlenme, Siyasi Temsil ve Yerel Siyaset

Kalkınma literatüründe en çok kullanılan, fakat tanımı konusunda en çok tartışılan kavramlardan biri güçlenmedir (Medel-Anonveno ve Bochyneck, 1995: 7-8). Bu tartışma üzerinden bakıldığında güçlenme kaynaklara ulaşma, bu kaynakları elde etme ve sağlamanın yanı sıra hak ve yetilere sahip olma gibi karmaşık süreçler bütünü olarak tanımlanabilir. Aynı zamanda yaşamın sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarındaki kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmak olarak da tanımlanabilmektedir. Güçlenmeyi, süreçler üzerinden tanımlamanın yanı sıra, Kabeer'in (1999) de işaret ettiği gibi bir sürecin sonundaki edinim olarak da tanımlayabiliriz. Kabeer'e (1999: 437) göre güçlenme daha önce stratejik yaşam seçimleri yapmaları için gerekli olan yeterliliklerden yoksun bırakılan insanların, bu yeterliliği kazanması olarak tanımlanabilmektedir.

Süreçlere ve edinimlere işaret eden bu tanımlar, hak ve kontrol kazanımındaki yapısal engelleri aşmaya işaret ettiği için, güçlenme genellikle toplumda kadınların da dâhil olduğu dezavantajlı gruplarla

özdeşleştirilmektedir. Kadınların güçlenmesi söz konusu olduğunda Devi ve Lakshimi (2005: 75) güçlenmeyi kadınların maddi, entelektüel ve insani kaynaklara erişim ve kontrol altına alma süreci olarak tanımlamaktadırlar. Bu tanımla güçlenmeyi, ataerkil iktidar yapılanmasının farklı düzey ve alanlarında gerçekleşen bir yeniden dağıtım süreci olarak görmektedirler. Son dönemde yapılan çalışmalara baktığımızda, bu çalışmaların kadınların karar alma süreçlerine katılımını baz alan politik alanda güçlenmeleri üzerine yoğunlaştığını gözlemliyoruz. Politik güçlenme söz konusu olduğunda bu çalışmaların hemen hepsinin 1995'te gerçekleşen Birleşmiş Milletler Dördüncü Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı'na işaret ettikleri görülmektedir. Haklara ve katılıma odaklanan Eylem Planı genel anlamda kadınların güçlenmesi için bir çağrı niteliğindedir. Eşitlik prensibi uyanınca kadınların yaşamın her alanında karar alma süreçlerine katılımı, sosyal adaletin, gelişimin ve barışın sağlanması açısından bir zorunluluk olarak ifade edilmiştir (UN (2), 1995). Kadınların aktif katılımı, demokratik ideali ilerletecek, demokrasinin düzgün işlemesine katkıda bulunacaktır (UN (1), 1995; Alexander ve Welzel, 2011: 634). Hükümetlerde ve yasama organlarındaki kadın sayısının artması, siyasi süreçlere *kadın perspektifi*'nin daha fazla dâhil edilmesi anlamına gelmektedir. Pekin Deklarasyonu'na göre kadın perspektifi ana akım siyasete taze ve yeni bir soluk getirecektir. Kadınlar, kamusal ve özel alanı erkeklerden farklı bir şekilde deneyimledikleri için, ortaya koyacakları siyasi ajanda, öncelikler ve bağlam açısından da farklılık gösterecektir.

Her ne kadar eşit katılım ve temsil iktidar kaynaklarının daha adil bir biçimde dağıtılmasını sağlayacak olsa da, hükümetlerin, siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin ve uluslararası kuruluşların eşitlik konusundaki başarılarını ölçmek çok da kolay değildir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin ölçümüne dair Birleşmiş Milletler, refah ve kaynakların toplumda nasıl dağıtıldığına ilişkin Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksini (CDGE) geliştirmiştir. Fakat gelişme perspektifi sınırlı etkisi bakımından eleştirilere maruz kalmaktadır. Sharma'ya (2000: 24) göre gelişme perspektifi ile kadınların konumunun değerlendirilmesi sosyo-ekonomik bir bakış açısı gerektiriyorken, kadınların güçlenmesi politik bir bağlama işaret etmektedir. Gelişme perspektifi kadının konumunu ekonomik bağlamda değerlendirirken, iktidar ilişkilerine yeterince değinmemektedir. Kadınların ekonomik alandaki konumlarına ek olarak, yerel ve toplumsal iktidar yapılanmalarındaki katılımları ve karar alma süreçlerine aktif olarak dâhil olmaları öncelenmelidir. Bu argümana paralel olarak Longwe (2000) de kalkınma programlarının ajandalarını oluştururken toplumsal cinsiyet boyutunu sınırlı tuttuklarını belirterek, bu programları eleştirmektedir. Longwe'ye göre bu programlar kadınların güçlenmesi için eğitim, ekonomik kredi ve araziye ulaşımının sağlanmasının yeterli olacağını öngörmektedir. Güçlenme, artan iktidar/güç anlamına geldiğinden sadece bu kaynaklara ulaşım yeterli değildir. Güçlenme bu kaynaklar üzerinde kontrol sahibi olmak ile ilgilidir. Longwe'ye (2000: 30) göre ulusal düzeyde kadınların güçlenmesi hükümette yer alarak bahsi geçen kaynakların dağıtımında söz sahibi olmalarından geçmektedir. Ancak bu şekilde bu kaynaklardan kadınlar ve erkekler eşit bir biçimde faydalanabilir. Bu tespite göre güçlenme söz konusuysa kadınlar, başkaları

tarafından dağıtılan kaynakların pasif alıcıları değil; oyunun kurallarını koyan aktif failer olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Kadınlar ancak karar alma mekanizmalarının bir parçası olurlarsa kamusal ve özel alanı nasıl deneyimledikleri üzerinde belirleyici olabilirler.

Yukarıda belirtilen politik güçlenmenin ilk basamağını kadınların hiyerarşik iktidar yapılanmasında hangi pozisyonda olduklarını tespit etmek oluşturmaktadır. Pek tabii bağıntısal pozisyonları belirleyip ölçmek kolay değildir. Bu sorun ile ilgili Dünya Ekonomik Forumu, Küresel Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi'ni oluşturmuştur. Temelde bu endeks toplumsal cinsiyet eşitsizliğini saptamak ve dünya genelindeki gelişimi takip etmek amacıyla oluşturulmuş bir çerçevedir. Endekste, ekonomik katılım ve fırsat, eğitime katılım, sağlık ve sağ kalım ve son olarak da politik güçlenme başlıkları altında dört alt indeks bulunmaktadır. Endeks, politik güçlenme başlığı altında belli başlı siyasi karar alma düzeyindeki kadınların “betimsel temsil”ine (Pitkin, 1967: 60) odaklanmaktadır. Kadınların kadınlar tarafından temsil edilmesi prensibine dayanan betimsel temsilin otomatik olarak kadın çıkarlarının temsil edileceğine dair-diğer bir deyişle “asli temsil”e (Pitkin, 1967: 112) yol açacağına dair-varsayım siyaset bilminde gerek normatif gerekse ampirik çalışmalar tarafından tartışmaya açılmaktadır. Childs ve Krook'un (2009: 145) da belirttiği betimsel temsil ve asli temsil arasındaki koşullu (*contingent*) ilişki, temsil edilen ve temsil eden arasındaki ilişki kesintiye uğradığında, temsil edilenin çıkarları “gerekli hassasiyetle” temsil edilmediğinde, tarihsel ve sosyo-kültürel olarak belirli bir grup iktidar sahibi olmaya ve yönetmeye uygun görülmediğinde ve de fiili meşruiyet düşük seviyede olduğunda, nedensel bir hal almaktadır (Mansbridge, 1999). Bu nedensel ilişki sebebiyle endeks, erkek seçmen ile kesintisiz iletişim ve etkileşim sağlayamaya(bile)nen, tarihsel ve kültürel açılardan yönetmeye uygun bulunmayan ve fiilen temsil edilmediğinde sistemin meşruiyetini sorgulayabilecek toplumun dezavantajlı gruplarından olan kadınların temsilini ölçmek amaçlı bakanlık ve parlamento düzeyindeki pozisyonlardaki kadın-erkek oranına bakmaktadır. Aynı zamanda son elli yılda yönetim pozisyonunda bulunan kadın ve erkek oranlarını karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırmalı girişim toplumsal cinsiyet eşitliğinin/eşitsizliğinin ölçülmesi söz konusu olduğunda siyasi katılımın bir parçası olan siyasi temsilin belli başlı göstergelerden biri olduğuna işaret ettiği için önem teşkil etmektedir. Ayrıca, rapor yerel siyasetteki kadın ve erkeklerin temsil ve katılım oranları karşılaştırılmasında gerekli olan verinin eksikliğinin altını çizmektedir (WEF, 2016: 5).

Bahsi geçen veri eksikliği genel anlamda yerel siyaset üzerine, özellikle de kadınların yerel siyasetteki temsili üzerine yapılmış çalışmaların azlığı ile örtüşmektedir. Siyaset Biliminde marjinal bir pozisyona sahip olan yerel siyasetin, ana disiplinin bir parçası haline getirilmesinin gerekliliği akademik çevrelerde dile getirilmeye başlamıştır. Trounstein'a (2009: 612) göre ulusal politikaları yerel düzeydeki gelişmeler belirlemektedir. Daha genel olarak bakarsak, demokrasi ve eşitsizlik üzerine yapılan çalışmaların alan ve mekân üzerine daha derinlemesine bir anlayış geliştirmeleri gerekmekte, bu da ancak yerel dinamikleri anlayarak mümkün olabilmektedir (Trounstein, 2009: 613).

Bu çağın aslında Batı geleneğindeki 'adem-i merkezîyetçilik ve yerel yönetimlerin otonom olmaları demokrasi idealine katkıda bulunur' argümanını destekler niteliktedir. Çoğulcu devlet anlayışı ulaşılabilir ve yanıt verebilir yerel aktörleri katılım açısından vazgeçilmez görmektedir (Dunleavy ve O'Leary, 1998). Bu sebeple yerel siyaset, marjinalize olmuş/edilmiş grupların farklı çıkarlarının katılım yolu ile temsil edildiği bir alan olarak görülmektedir. O yüzden de taban siyaseti (*grassroots politics*) yurttaşlık, müzakere ve toplum gibi kavramlarla özdeşleştirilmektedir (IDEA, 2002: 5). Bu bağlamda yerel siyaset azınlıklar ve kadınlar gibi dezavantajlı grupların daha kolay ulaşabildikleri bir yönetim düzeyi olarak karşımıza çıkmaktadır (Stewart, 1980: 5; Flammang, 1985: 102). Ve tam da bu nedenle kadınların politik güçlenmeleri üzerine yapılan her sorgulama kadınların farklı bağlamların yerel siyaset düzeylerinde ne kadar temsil edildikleri sorusuna başlamalıdır.

Aktif Yurttaşlık: Amerika Birleşik Devletleri Örneği

1970'li yıllar toplumun farklı kesimleri arasında bir iktidar mücadelesine tanıklık etmiştir. Kentleşme ve küresel ekonomide meydana gelen değişimler kadın hareketinin de dâhil olduğu yeni siyasi ve toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. ABD örneğine baktığımızda, bahsi geçen hareketlere paralel olarak kadınların siyasi katılımları üzerine yapılan araştırmaların da 1970'li yıllarda başladığını gözlemliyoruz (Rombough ve Keithly, 2010: 174)². Fakat bahsi geçen gelişmeler ile beslenen toplumsal cinsiyet ve siyaset literatürünün yerel siyasi aktörlere pek de yer vermediği görülmektedir (Fox ve Schuhmann, 1999: 240). Stewart'ın (1980: 5) da belirttiği üzere yerel (bölgesel) yönetim düzeyi federal sistemdeki yönetim düzeyleri arasında en az çalışılmış olanıdır. Stewart'a göre kampanya giderleri düşük olan ve seyahat gerektirmeden kadınların kendi yerel topluluklarına hizmet etmelerini sağlayan yerel siyaset düzeyi kadınlar için daha ulaşılabilir. Bunun yanında kadınlar yerel mevzularda daha çok ilgi duymaktadır. Bu sebeplerden ötürü yerel düzeydeki kadın temsili federal düzeyden çok daha yüksektir. Ancak herhangi bir düzeyde kadın temsil sayısı arttıkça alana olan akademik ilgi azalmaktadır (Stewart, 1980:5).

Yukarıda belirtilen, akademik ilginin sayısal değerlerle ters orantısını irdelenmek için belirli düzeylerdeki sayısal temsil oranlarına bakmakta fayda vardır. Bu bağlamda ulusal ve yerel düzeydeki temsil oranlarına baktığımızda ABD'nin dünya çapındaki trendin dışına çıkmadığını görmekteyiz. 2018 verilerini incelediğimizde, Amerika Birleşik Devletleri Kongresi'nin %19.8'ini, eyalet bazında seçilmiş pozisyonların da %23.7'sinin kadınlardan oluştuğunu görüyoruz. Eylül 2017 itibari ile nüfusu 30.000'nin üstünde olan şehirlerin belediye başkanlarının %21'inin kadın olduğu görülmektedir (Center for American Women and Politics, 2018). Yerel düzeyde belediye başkanlığı harici pozisyonlar da ise veri eksikliği göze çarpmaktadır. Bu konu ile ilgili Conway (2004: 60) seçimle doldurulan 550.000 pozisyona karşın federal düzeyde sadece 537 pozisyon olduğuna ve yapılan çalışmaların da genellikle bu 537 pozisyon üzerine

yoğunlaştığına dikkatimizi çekmektedir. Ayrıca seçim süreci içermeyen siyasi katılım üzerine de yeterli çalışma yapılmadığını gözlemlemekteyiz.

Federal düzeyde siyasi temsil üzerine yapılan çalışmaların çokluğu aslında bu pozisyonlara seçilmenin daha zor olmasından kaynaklanmaktadır. Kirkpatrick'e (1974: 21) göre ise Amerikan siyasetinin en büyük sorunu, siyasetin üst kademelerindeki kadın sayısının az olmasıdır. İktidarın daha çok olduğu yerde kadınların sayısının hızla düştüğü görülmektedir. Darcy ve diğerleri (1987) de kadınların daha az iktidar gerektiren pozisyonlarda seçim başarılarının daha fazla olduğunu altını çizmektedirler. Bu gözlemlerle uyumlu olarak sayısal değerlere bakıldığında arada çok büyük bir fark gözlemlenirse de yereldeki temsil oranının federal düzeyden daha fazla olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Peki bu gözlem yerel siyaset düzeyini kadın güçlenmesinin en rahat olduğu alan olarak tanımlamamız için yeterli midir? Bu sorunun cevabı aslında literatürde yer alan önemli bir tartışmaya işaret etmektedir. Boru hattı teorisine (*pipelinetheory*) göre yerel düzeyde kadınlar tarafından elde edilen başarı ve kazanımlar siyasi boru hattının pompalanmasını sağlayarak siyasi deneyime sahip daha fazla kadının daha üst düzeydeki pozisyonlar için adaylık koymasına yol açmaktadır (Conway, 2004: 61). Buna karşın asimetrik ataerkil iktidar ilişkilere işaret eden Putnam'ın (1976: 33) artan orantısızlık yasası (*law of increasing disproportion*) ise siyasal tabakalaşma sisteminde yüksek pozisyonlara eğitilmiş, yüksek statülü erkeklerin getirilmesinin daha olası olduğunu savunmaktadır. Elimizdeki verilere baktığımızda, her ne kadar yerel düzeydeki kadın temsil oranı federal ve eyalet düzeyinden fazla gözükse de kadınların hala azınlık konumunda olduğunu gözlemlenmektedir. Buna ek olarak seçilmiş kadınların da *kadın çıkarını* ne ölçüde savunabildikleri; *kadının farklı sesini* ne kadar temsil edebildikleri de tartışmaya açık başka bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Conway, 2004; Tolley, 2011). Kadın çıkarının temsili, daha önce de belirtilen, siyasi süreçlerde maddi-manevi kaynaklara ulaşma ve süreç içerisinde söz sahibi olma olarak tanımlayabileceğimiz kadının politik güçlenmesi mevzuuyla doğrudan ilintilidir.

Bu konu ile ilgili yapılan birçok akademik araştırma Gilligan'ın (1982: 2, 16-17) psikoterapi ve kadın gelişimi üzerine olan klasik çalışmasındaki "kadının farklı sesi" kavramına atıfta bulunmaktadır. Gilligan'a göre kadınların deneyim, idrak ve perspektifleri erkeklerinkinden farklılık gösterir. Bu noktada farklı bir sese sahip olmak temelde farklı bir bakış açısına ve ajandaya sahip olup, konularla farklı bir biçimde başa çıkmayı ifade etmektedir. Süreci farklı bir şekilde algılayıp deneyimleme, kaynakların dağıtımında söz sahibi olabilen kadının, kadın çıkarı üzerinden, bu süreci de farklı bir şekilde yönetmesine yol açabilecektir. Farklı algı ve deneyimleri örneklemek gerekirse, yapılan çalışmalar kadınların çocuk ve aile ile ilişkili konu ve alanlara daha fazla dikkat ettiklerini göstermektedir (Palley, 2001: 248). Buna ek olarak Fox ve Schuhmann (1999) yaptıkları çalışmada yerel düzeyde kadınların liderlik stillerinin erkeklerinkinden farklılık gösterdiğini tespit etmişlerdir. Bu çalışmaya göre "Kent yöneticisi" (*citymanager*) pozisyonunda bulunan kadınlar, erkeklere oranla yerel bölge halkına daha fazla önem verip, vatandaşların süreçlere daha çok katkıda bulunmalarını sağlamaktadırlar. Ayrıca yükümlülüklerini yerine

getirirken, erkeklere oranla iletişimin önemini daha fazla vurgulamaktadırlar (Fox & Schuhmann, 1999: 240). Yine başka bir çalışmada Connecticut'taki kabine görevlileri üzerine yapılmış bir anket çalışmasına atıfta bulunarak, kadın görevlilerin erkek görevlilere oranla daha az hiyerarşik olduklarını belirtmişlerdir. Kadınlar altlarında çalışan kişilerin kaygı ve sorunlarına daha duyarlı yaklaşır, ilişkilerinde daha uzlaşmacı tavır sergilemektedirler (Fox & Schuhmann, 2000: 605).

Farklı liderlik stilleri ve iktidar anlayışı iki cinsiyete geleneksel olarak atfedilmiş toplumsal cinsiyet rolleri ile yakından ilişkilidir. ABD üzerine yapılmış çalışmalarda kadınlara genel olarak bağımlı olma, pasiflik, kırılganlık, agresif olmama, rekabetçi olmama, içe dönük olma, kişilerarası iletişime önem verme, empati, duyarlılık, anaçlık, sübjektiflik, sezgisellik, verimlilik, alıcı olma, riske girmeme, duygusal olma ve destekleyici olma gibi özellikler atfedildiği belirtilmektedir. Bunlara karşıt erkekler ise bağımsız, agresif, lider özellikli, dışa dönük, görev yönelimli, kararlı, inovatif, öz kontrol sahibi, aktif, objektif, analitik düşünme yetisi olan, cesur, duygusal olmayan, rasyonel ve kendine güvenen bireyler olarak tanımlanmaktadır (Kirkpatrick, 1974: 13).³Krauss (1974:1710) bahsi geçen toplumsal cinsiyet rollerinin Amerikan politikasında nasıl sürdürüldüğü üzerine yapılan çalışmaların bulgularını şu şekilde özetlemektedir: Kadınlar politikayı kendilerinden beklenen şekilde deneyimlemektedirler. Bu deneyim pasif olma, destekleyici olma, apolitik olma çocuk ve hane odaklı olma, zaman kısıtlamalarına tabi olma, görev hiyerarşisinde düşük prestij ve otorite sahibi olma, siyasi liderlik için önemli olan kaynak ve ilişki ağlarından yoksun olma, siyasi etkinlikten yoksun olma gibi özellikleri içermektedir.

Bahsi geçen geleneksel cinsiyet rolleri bütün dünya çapında kadınların siyasete girmelerine ve siyasi süreçlere katılımlarına; bir başka deyişle politik güçlenmelerine, engel olarak görülmektedir. Fakat toplumsal dinamikler göz önünde bulundurulduğunda, özel alan içine hapsedilmiş kadının her toplumda farklı stratejiler geliştirerek siyasi bir özne olmanın yollarını keşfettiğini de söyleyebiliriz. ABD örneğine baktığımızda kadınların yerel düzeyde bu rolleri ve bu rollerin beraberinde getirdiği sorumlulukları siyasete katılma süreçlerinde alternatif bir kaynağa dönüştürdükleri gözlemlenmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalara göre kadınlar içselleştirdikleri toplumsal cinsiyet rolleri ile demokratik bir toplumda sorumlu yurttaş olma rollerinin çatışmasından ortaya çıkan gerilimi, kendilerine toplumsal olarak dayatılan bu rollerin çizdiği sınırlar içerisinde "uygun" siyasi davranışı göstererek aşmaya çalışmaktadır. "Uygun" olarak atfedilen davranışlar oy verme ve sivil gönüllüktür (Krauss, 1974: 1710). Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin dayattığı üzere siyaset genellikle eril bir alan olarak görülmektedir. Karnig ve Walter (1976: 612) kent konseylerindeki kadınlar üzerine yaptıkları çalışmada Amerika'da hem kadınlar hem de erkeklerin siyaseti bir erkek alanı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Bu önyargı sebebiyle kadınların politik enerjilerini hükümette bir pozisyon elde etmek yerine sivil örgütlerdeki gönüllü aktivitelere aktardıkları sonucuna varmışlardır (Karnig & Walter: 1976: 613). Bu sebeple bahsi geçen cinsiyet rolleri kadınların siyasi güçlenmesinde bir engel teşkil etmektedir. Fakat belli bir pozisyon elde etmiş

kadınların deneyimleri incelendiğinde sivil toplum örgütlerinde gerçekleştirdikleri çalışmalar siyasi deneyimleri açısından büyük önem teşkil etmektedir. Amerikan yerel siyasetine baktığımızda bu tip gönüllü çalışma ve deneyimlerin kadınların siyasi etki alanları için önemli bir kaynağa dönüştüğü görülmektedir. Merritt'e (1977: 734, 736) göre feminen, ücretsiz ve profesyonel olmayan olarak tanımlanan sivil gönüllülük aktiviteleri aday gösterilme süreçlerinde erkeklerin mesleki deneyimleri ile aynı işlevi görmektedir. Daha başka bir deyişle, kadınların siyasi olmalarına engel olarak gözüken ve hatta onların apolitik olarak tanımlanmasında işlevsel rol oynayan sivil toplum üyelik ve yurttaşlık aktiviteleri, siyasi süreçlerde kadın güçlenmesine kaynak olmakta; kadınlara erkeklerin iş ortamındaki toplumsallaşmadan elde ettikleri sosyal çevre, iletişim becerileri gibi sosyal sermayelere eş değer deneyimler kazandırmaktadır. Kadınlar kendilerine sınır çizen ataerkil toplum düzenini belirlediği sınırlar içerisinde kaynaklar bulup siyasi olmanın "tanımlı sınırlar ve rolleri" alaşağı etmeden, sistem içi alternatif yollarını icat etmektedirler. Aslında geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin tekrar üretilmesine katkıda bulunan strateji üretim sürecinin, ataerkil toplumsal yapının kökten değiştirilmesine ne ölçüde katkıda bulunduğu tartışmalı bir konudur. Fakat siyaseti genellikle kamusal-özel alan ikiliği üzerinden tanımlayan Batı siyaset geleneği içerisinde siyasi olmak için verilen bu mücadeleyi göz ardı etmek de kadın siyasi deneyiminin büyük bir kısmını görmezden gelmeye eş değer olmaktadır.

Yokluk Sendromuna Meydan Okumak: Türkiye Örneği

Bahsi geçen Batı siyasi düşünce ve siyaset geleneği çerçevesinin ürettiği Batı-Doğu ikiliği, Türkiye gibi Batı'nın tam bir parçası görülmeyen toplumlarda kadın deneyimini özel alana hapsedilmiş kabul ederek, bu bağlamda gerçekleşen kadın deneyimini apolitik olarak kabul etme eğilimindedir. Kadınların genel olarak siyasi temsillerinin, özel olarak da yerel siyasetteki temsil oran ve deneyimlerinin bahsi geçen ön kabullere ne ölçüde meydan okuyabildiğinin saptanması bu alanlarda yapılmış karşılaştırmalı çalışmaların yok denecek kadar az olmasından dolayı zorlaşmaktadır. Batı-Doğu ikiliği üzerinden bir okuma yapıldığında Türkiye ve ABD örneklerinde hem sayısal hem de deneyimsel olarak büyük farklılıklar ortaya çıkacağı düşünülebilir. Bu farklılıkların gerçekte var olup olmadığı, deneyimlerin ne kadar birbirleri ile özdeşleştikleri ise ancak bu iki vaka üzerine yapılmış çalışmaların karşılaştırmalı okuması ile ortaya çıkacaktır.

Türkiye'de de Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi kadınların siyasi katılımlarının akademik çevrelerin ilgisini çekmeye başlaması 1970 ve 80'ler döneminde başlamaktadır (Tekeli, 1979, 1991, 1995; Arat, 1985, 1989, 1998; Talaslı, 1996; Sancar Üşür 1997; Sancar 2008; Yaraman, 2000; Ayata & Tütüncü, 2008; Kasapoğlu & Özerkmen 2013; Çakır, 2014) . Bu tarihler aynı zamanda kırsal kesimden kente göçün arttığı dönemlere denk düşmektedir. Tam da bu dönemde kentsel kaynakların paylaşımında kontrol sahibi olmak isteyen aktörlerin sayısında ve bu aktörlerin iktidar mücadelesinde bir yükselme gözlemlenmektedir. Türkiye özelinde, hızlı kentleşme karşısında yetersiz

finansal kaynakları sebebiyle sorun yaşayan yerel yönetimler, merkeziyetçi sistemin sorgulanmaya başlamasına neden olmuştur (Demirtaş, 2009: 81). Kaynakların paylaşım mücadelesindeki çeşitli gruplar arasında ise, yaşam alanını erkeklerden farklı ve daha yoğun deneyimleyen kadınlar öne çıkmaktadır. Bu noktada daha önce bahsedilen kadın çıkarı ve bu çıkar bağlamında yerel düzeyde kaynaklara ulaşma ve yönetme sorunu tekrar gün yüzüne çıkmaktadır. Yerel siyasette geliştirilen politikalarındaki herhangi bir yanlışlık veya aksama doğrudan kadınların omuzlarına yük olarak binmektedir (Alkan 2004).⁴ Kadının yerel düzeydeki belirtilen özel konumu göz önünde bulundurulduğunda, kadınların yerel siyaset düzeyindeki deneyimlerinin akademik çalışmaların ilgi odağında olması beklenebilir. Fakat kadınların siyasi katılım ve temsili alanında yapılan çalışmalara baktığımızda durumun böyle olmadığını görmekteyiz. Her ne kadar kadının yerel siyasetteki yeri üzerine olan çalışmalar 2000’li yılların başında artış göstermeye başlasa da, yerel siyasetteki toplumsal cinsiyet boyutunu kapsamlı bir şekilde ele alan çok az çalışma bulunmaktadır (Alkan, 2004; 2005; 2009; Çitçi, 2001; Şenol, 2009; Tokman & Kendirci, 2006; Bora & İşat 2006; Arıkboğa, Erkan & Güner, 2006; Cindoğlu, Akyüz & Yaraş, 2011; Negiz Avşar 2008; Negiz & Üçer 2012; Koyuncu & Sumbas 2016). Geri kalan akademik araştırmalar belli başlı şehirler üzerine sınırlı bir veri sunarken, yukarıda bahsi geçen çalışmalara referans vermekten öte bir analiz ortaya koyamamaktadır. Bunun nedeni pekâlâ yerel siyasetin disiplin içerisindeki *dışlanmış/yabancılaşmış* pozisyonu olabilir (Trounstine, 2009). Yerel siyaset üzerine yapılmış çalışmaların hatırı sayılır bir bölümü incelemelerini ana akım Siyaset Bilimine ilişkilendirmekte zorlanmaktadır (Trounstine, 2009: 611). Ayrıca ana akım Siyaset Biliminin son dönemde çoklu vaka çalışmalarına ve kantitatif çalışmalara yönelmiş olması büyük bir bölümü kalitatif metotlarla tek bir vaka çalışması üzerine yoğunlaşan yerel siyaset çalışmalarını marjinal konumda bırakmaktadır.

Bu dışlanmış pozisyonun sebebi ne olursa olsun, yerel siyaset Türkiye bağlamında kadının siyasi güçlenmesi alanında araştırmacılara çok zengin bir alan sunmaktadır. Farklı tarihi ve sosyo-politik örüntülere sahip ülkeler karşılaştırmalı siyaset alanı için orijinal referans noktaları olabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye örneğini tarihsel olarak incelediğimizde kadınların ulusal düzeyde oy verme hakkını kazanmadan dört sene önce, 1930 yılında yerel düzeydeki seçimlerde oy verme hakkını elde ettiklerini görmekteyiz (Gökçimen, 2008: 20-21). Güçlü devlet geleneğine (Heper, 1985) sahip Türkiye’de yerel otoriteler merkezi bürokratik devletin vesayetinden hiç bir zaman kurtulamamıştır. Bahsi geçen güçlü devlet geleneği kadınların siyasete yerel düzeyde girmelerine de engel teşkil etmektedir. Bu gelenek, ulusal ve yerel düzeyde kadın temsil oranlarına bakıldığında Türkiye’nin ABD, Britanya, Avusturya, Fransa, Polonya gibi ülkelerle karşılaştırılınca farklı bir tablo sergilemesinin arkasında yatan neden olabilir.⁵ Bu ülkelerde yerel düzeydeki kadın temsil oranı ulusal/federal düzeyden daha yüksek olarak gözlemlenmektedir. Türkiye’deki rakamlara 2018 itibari ile baktığımızda seçilmiş belediye başkanlarının % 2.8’i, belediye meclis üyelerinin %4.8’i, il genel meclislerinin de %10.7’sini kadınların oluşturduğunu gözlemlemekteyiz

(KA-DER, 2018). Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki kadın oranının ise milletvekili sayısının %17'ye karşılık geldiğini görüyoruz (TBMM, 2018).

Bu rakamlara bakıldığında, Türkiye'de kadın temsili üzerine yazılmış çalışmaların büyük bir çoğunluğunun kavramın içeriğini doldurmaksızın sayısal değerleri işaret ederek Şirin Tekeli'nin (1991: 117) "yokluk sendromu" kavramına referans vermeleri çok da şaşırtıcı olmamaktadır. Tekeli'nin ifade ettiği "yokluk sendromu" düşük rakamların çok ötesinde bir durumu işaret etmektedir. "Yokluk sendromu", kadınların siyasi alandaki varlıklarını yok saymak; onların siyasi katılımlarını göz ardı etmek anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle kadının siyasi alan ve olandan uzak tutulması; süreçlere katılımının ve bu süreçlerde söz sahibi olmasının engellenmesidir. Alkan'ın (2004) da dediği gibi bu tip "yokmuş gibi" takınılan tutum ve davranışlar, Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğunu kadınların yerel düzeydeki siyasette yaşadıkları dezavantajlar üzerine yoğunlaşmaya itmiştir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Türkiye'deki kadınların deneyimlediği dezavantajlar başlıca beş kategoride toplanabilir: para, zaman, güçlü kamusal ilişkiler, eğitim ve deneyim (Alkan, 2004: 2). Kampanyalar, yol masrafları, reklam ve kamusal ilişkiler kurmak para gerektirir. Buna karşılık, kadınlar genellikle onlara siyasette bir kariyer sağlayacak finansal kaynaklara sahip değillerdir (Negiz & Üçer, 2012: 5). Aynı zamanda, kendilerine özel alanda eş ve anne olma kimlikleri üzerinden geleneksel olarak yüklenen roller ile siyasi yaşamın kamusal sorumlulukları arasında sıkıştıkları için zaman konusunda problem yaşadıkları düşünülür. Toplumsallaşma yoluyla normalize edilen toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasetin erkek alanı olduğu kabulü kadınların bu alandan dışlanmalarıyla sonuçlanır (Bora ve İşat, 2006). Siyasi partilerin ataerkil yapılanması ve bunun aday gösterme süreci üzerindeki yansımaları bu dışlanmayı daha da derinleştirir (Gökçimen, 2008; 44-47). Özel alana ait aktivitelerle özdeşleştirilmek, sınırlandırılmış bir mobilite ve kamusal ilişkiler olarak ortaya çıkar. Toplumdaki dominant ataerkil pratikler kadınlar arasında okullaşma oranını olumsuz olarak etkilemektedir. Bütün bunlar da kadınların siyasi kariyer yapmaya olanak sağlayacak kalifiye mesleklerden uzak kalmalarına neden olmaktadır. Kadınlar sosyal ve profesyonel iş hayatının getirdiği ilişki ağlarının dışına itilmektedirler. Bütün bu mahrum kalışlar, kadınlarda öz güven eksikliğine neden olmaktadır (Negiz ve Üçer, 2012: 6). Bu olumsuzluklar kadın açısından siyasi katılım, temsil ve güçlenme süreçlerine doğrudan ve negatif olarak etkiye bulunmaktadır. Buna ek olarak, bahsi geçen dezavantajlar elbette ki sadece Türkiye'ye özgü değildir ve bütün dünyada kadınlar tarafından deneyimlenmektedir. Fakat ülkelere özgü tarihsel, sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamlar bu dezavantajları daha da keskinleştirebildiği gibi, ABD örneğinde de belirttiği üzere, bazı durumlarda da kadınlar uyguladıkları çeşitli stratejilerle bunları avantaja dönüştürebilmektedirler. Bu stratejileri anlamlandırabilmek için Türkiye örneğinin özgün yapı ve süreçlerine bakmakta fayda vardır.

Türkiye'de yerel siyaset, 1970 ve 80'ler dönemindeki iç göç kentsel hizmetlerden ve arazilerden elde edilen rantın paylaşılmasında artan bir

mücadeleye tanıklık etmiştir (Alkan, 2004: 4). Kadınlar ise rant sağlayacak maddi kaynaklara ve bu rantın bölüşülmesinden kar elde edecek mesleklere sahip olmadıklarından bu süreçlerle özdeşleştirilen yerel siyasetin dışında kalmışlardır (Alkan, 2004: 5). Kentleşme süreci özelindeki bu gelişmelerin yanı sıra, kadınların kamusal ve siyasal alanlardaki betimlenişi de karar alma süreçlerinde bulunmayışlarının önemli bir sebebidir. Türkiye örneğinde, kamusal ve siyasal alanda yer alan kadınlar modernitenin sembolü olarak görülmüştür. Bu alanlardaki varlıkları, Türkiye'nin demokratikleşme sürecinde ne kadar ileri gittiğinin göstergesi olarak sunulmuştur (Sallan-Gül, 2007). Bahsi geçen yer alma tabii ki de sembolik bağlamda bir var olma anlamındadır ve kadınların siyasî olarak güçlenmesi ile pek de alakalı değildir; çünkü kadınlar karar alma süreçlerine dahil edilmemektedir. Ayrıca, Türkiye'deki kadın hareketinin yerel siyasetteki kadının katılımı ve güçlenmesi konularına fazla eğilmemesi de kadınların bu düzeydeki temsilindeki düşüklüğün başka bir sebebi olarak belirtilmektedir. Birçok kadın örgütü genellikle tek bir toplumsal cinsiyet mevzusuna odaklanıp daha kapsamlı bir ajandadan sakınmaktadır (Sancar Üşür, 2003: 174).

Siyasi katılımın önündeki çok boyutlu engeller karşısında kadınların karar alma süreç ve mekanizmalarında var olmak için hak talep etmeleri çok önemli hale gelmektedir. Türkiye örneğinde, kadınlar her ne kadar “yok” olarak algılandılar da siyasetin içindedirler. Araştırmacılara düşen görev çeşitli stratejiler kullanarak bu engelleri aşmış ve siyasî olarak var olmayı başarmış bu kadınları bulup deneyimlerini paylaşmalarını sağlamaktır. Bu tarz bir çaba siyasî temsilin farklı düzey ve birimlerine bakmayı gerektirir. Örneğin, Türkiye’de yerel siyaset düzeyinde yapılmış çalışmaların büyük bir çoğunluğu belediyeler ve il genel meclisleri düzeyinde gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve aynı coğrafyadaki az sayıda ülkeye özgü bir yerel yönetim birimi olan muhtarlar üzerine yapılmış çalışma sınırlıdır (Senol, 2009; 2013; Yıldırım, 2015; Yüce Tar, 2016; Yıldırım, Ucaray-Mangitli & Tas, 2017). Muhtarlık pozisyonu her ne kadar akademik çevreler tarafından “önemsizliği” sebebiyle göz ardı edilmiş olsa da siyasî temsil ve katılım söz konusunu olduğunda toplumdaki dezavantajlı gruplar için önemli ve farklı bir güçlenme kaynağına dönüşebilmektedir. Muhtarlar, herhangi bir siyasî parti bağlantısı olmaksızın mahalleleri temsilen seçilmek amaçlı ve bireysel bir seçim yarışına girerler. Bu da muhtarlığa adaylığını koymuş bir kadının ataerkil siyasî parti yapılanmalarının önüne çıkarabileceği engellerden kurtulmuş olarak yarışa başladığı anlamına gelmektedir. Ayrıca bahsedilen sınırlı sayıdaki çalışmada göstermektedir ki muhtarlık, kadınlara “kadın çıkarı” için hareket edebilme alanı sağlayan ve kadın güçlenmesine katkı sağlayabilen ender pozisyonlardan biridir. Kadınlar hanenin de içinde olduğu ve doğal bir öznesi olarak kabul edildikleri özel alanlarındaki deneyim ve rollerini, siyasal alan ve özel alan sınırını muğlaklaştıran muhtarlık gibi pozisyonlar aracılığı ile siyasal alanına aktarabilmektedirler. Hanenin genişletilmiş hali olarak algılanan mahalleye, “mahallenin annesi, teyzesi, bacası” rolündeki kadınlar tarafından bir ev gibi çeki düzen verilmekte; kadınlar da bu rollerini bir strateji olarak kullanarak siyasal alanda var olabilmektedirler (Yıldırım vd., 2017). Kadınlar bu bağlamda her ne kadar hali hazırda varolan toplumsal cinsiyet rollerine tekrar

üretmeler de, siyasette var olmak için geliştirdikleri stratejilerle muhtarlık gibi pozisyonlarda kadın temsili ve güçlenmesini görece olarak gerçekleştirmektedirler (Yıldırım vd., 2017). Akademik araştırmalar, pozisyonların *önemsiz* veya *etkisiz* olmaları sebebiyle bu temsil düzeylerini göz ardı etmemeli, kadınlara ataerkil toplum yapısının dayattığı engelleri aşmaya olanak sağlayacak alanları açan farklı temsil düzeylerine daha çok yer vermelidir. Bu farklı temsil düzeyleri, kazandırdıkları deneyim ve aktörlük vasfıyla bir üst seviyedeki pozisyonlara kadınları hazırlayabilmekte ve onların siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda güçlenmelerine katkıda bulunmaktadır.

Farklar, Bezerlikler ve Var olma Stratejileri

ABD ve Türkiye’de kadınların siyasal temsili üzerine yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğu ulusal, eyalet veya federal düzeyde yapılmış olup, yerel düzeydeki temsil çok az çalışılmıştır. Her ne kadar daha ileri/yüksek düzeylerdeki karar alma mekanizmalarındaki temsil oranlarının önemini farkında olursa da, bu çalışmada siyasetteki kadının deneyimlediği problemlerin temelini anlayabilmek için yerel düzeyde, seçmenle birebir ilişki sağlayan pozisyonların önemi vurgulanmak istenmiştir.

Bahsedildiği gibi ABD üzerine yapılmış çalışmaların büyük çoğunluğu yerel siyasetin kadınlar için daha erişilebilir olduğunun bu sebeple de yerel düzeydeki temsili ulusal veya federal düzeyden fazla olduğunun altını çizmektedir. Bu durum yerel otonominin yüksek olduğu ve demokratikleşme süreci açısından Türkiye’den farklı tarihsel ve sosyo-politik fazlardan geçmiş federal yönetimler için geçerli olabilmektedir. Bu gözlem yasama organlarında görev alan birçok kadının yerel siyaset alanında siyasete başladıkları bilgisi ile de güçlenmektedir. Chin’e (2004: 312) göre ABD’de yerel ve eyalet düzeyindeki yönetim birimleri ulusal düzey için boru hattı (*pipeline*) görevi görmektedir. Tam da bu noktada ABD’nin yerel otonominin güçlü olduğu bir federe sistem olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Türkiye’ye baktığımızda ise kadınların daha fazla varlık göstermelerinin beklendiği yerel siyasette sayısal olarak ulusal düzeyden de düşük olarak yer aldıkları gözlemlenmektedir. Bu durum, demokratikleşme süreçlerinin mihenk taşlarından biri olan ve iki ülke için farklılık gösteren sivil ve politik alanlardaki aktif olma geleneğindeki farklılıklardan kaynaklanıyor olabilir. Siyasal kültürdeki farklılıkların yanı sıra, eğitim seviyeleri, kadınların farklı alanlardaki güçlenme durumları ve kadın örgütlerinin oynadığı rollerdeki farklılıklar da ülkeler arası farklılaşmaları açıklamakta kullanılabilir (Tolley, 2011: 577). Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda demokratikleşme süreçleri ve hem sivil hem politik alanlardaki aktiflik algıları farklı olan bu iki ülkedeki kadın deneyimlerinin karşılaştırmalı olarak okunması daha da önem kazanmaktadır.

Bahsi geçen farklılıkların yanı sıra, iki ülke üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında karşılaşılan zorluk ve problemlerin çok da farklılık göstermediği gözlemlenmektedir. Her iki örnekte de kadınlar siyasete katılım ve sürdürülebilir bir deneyim için gerekli olan maddi ve manevi kaynaklardan yoksun bırakılmaktadır. Kadınların büyük çoğunluğu eğitim, para ve zaman gibi hayati

kaynaklara ulaşmakta sıkıntı çekmektedir. Gerekli kamusal ilişki ağlarından ve deneyimlerden yoksun olan kadınlar siyasi alana girememekte; erkek egemen olarak tanımlanan bu alan erkekler tarafından domine edilmeyi bu sayede sürdürebilmektedir. Bu tarz bir dışlanma kadınlar üzerinde “özgüven eksikliği” gibi psikolojik hasarlara da yol açmaktadır. Ataerkil toplum yapısının dayattığı toplumsal cinsiyet rollerinin beslediği bu dezavantajlar her sosyal etkileşimde tekrardan üretilmektedir. Maddi engeller ile baş etmeye çalışan kadınlar kendilerini toplumsal beklentilerin ortaya çıkardığı engellerle de boğuşurken bulmaktadırlar. Bu benzerlikler ise her iki ülkede kadınların siyaset alanında var olabilmek için yaptıkları pazarlıklara ve geliştirdikleri stratejilere ışık tutmaktadır. Kadınlar, yerel siyaset düzeyinde farklı bağlamlarda alternatif günlük pratikler ve stratejiler kullanarak siyasetin bir parçası olmayı başarabilmektedirler. Bazen bu strateji ve pratikler apolitik olarak adlandırılan eylemlerden ve toplumsal rollerden kaynak bulmaktadır. ABD özelinde kadınların apolitik sivil aktivizmi nasıl siyasi pozisyonlara aday olma süreçlerinde sosyal ve duygusal bir kapital olarak kullandıklarını gözlemlenebilmektedir. Yine Türkiye üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda kadınların parti mensubiyetinden ve yasama yetkisinden yoksun olan muhtarlık gibi pozisyonlarda kadın çıkarını temsil edebilmek için bir eylem alanı bulup, kendilerine has stratejilerle var olabildiklerini görülmektedir.

Sonuç

Kadının politik güçlenmesi üzerine yapılan çalışmalara baktığımızda kadınların siyasi süreçlere katılım ve temsilinin önemi öne çıkmaktadır. Bu bağlamda yerel siyaset düzeyi kadın siyasi deneyimini anlamak için zengin bir kaynak olarak karşımıza çıkıyor olsa da, siyasetin bu düzeyindeki kadın temsili üzerine yapılmış çalışmaların sayısı oldukça azdır. Literatürde özellikle farklı sosyo-kültürel kaynaklardan beslenen ve farklı siyasi süreçlerden geçmiş toplumlardaki kadın deneyimlerine dair karşılaştırmalı çalışmalara yeterince yer verilmemektedir. Bu eksikliği göz önünde bulunduran bu çalışma, ABD ve Türkiye örneklerine dair yapılmış çalışmaların taranması sonucunda ortaya çıkan deneyim benzerliklerinin Batılı-Batılı Olmayan ikiliğinin sınırlarını aştığını göstermektedir. Daha da önemlisi, kadınların siyasi katılımlarına farklı ülkeler özelinde baktığımızda *siyasi olma*'nın tanımlı tek bir yolu olmadığı görülmektedir. Bu örnekler de gösteriyor ki, kaynaklar yetersiz olsa bile kadınlar özgün stratejiler kullanarak siyasetin bir parçası olmayı başarabilmektedirler. Bu başarı yeri geldiğinde hali hazırdaki toplumsal cinsiyet rollerinin tekrar üretilmesi üzerinden olabilmektedir. Fakat bu tip bir yaratıcılık, yapısal değişim için gerekli olan kurumsal çabaların gerekli olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.

Teşekkür

Bu çalışma, 13 Eylül 2017-5 Mayıs 2018 tarihleri arasında Fulbright Akademik Araştırma Bursu kapsamında, Northwestern Üniversitesi, Buffett Institute for Global Studies, Keyman Modern Turkish Studies programında ziyaretçi

araştırmacı olarak gerçekleştirilen araştırma projesinin literatür taraması sürecinin bir çıktısıdır. Bu vesile ile Fulbright Türkiye Eğitim Komisyonu'na ve Keyman Modern Turkish Studies programına çalışmaya olan katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Notlar

- ¹ Bu çalışma, ABD ve Türkiye örneklerinin yerel yönetim sistemlerini karşılaştırmayı amaç edinmemektedir. Federal düzey ve ulusal düzey karşılaştırmasının önemini vurgulamanın dışında, ABD örneğinde eyaletten eyalete yapısal olarak farklılık gösteren yerel yönetim düzeyinin Türkiye'deki yerel yönetim düzeyi ile karşılaştırılması bu makalenin tartışma sınırlarını aşmaktadır.
- ² Rombough ve Keithly kadınların siyasetteki yerine ilişkin daha önce yapılmış çalışmalar üzerine detaylı bir literatür taraması sunmaktadırlar. Bu tarama sonucunda da kadın hareketinin kadınlar arasında daha fazla siyasi katılıma sebep olduğu sonucuna varmaktadırlar. Amerikan kamusal yaşamında kadınlar üzerine yapılmış ilk kapsamlı çalışma için bkz. Kirkpatrick, 1974.
- ³ Kirkpatrick burada Bardwick ve Davran'ın çalışmasına atıfta bulunuyor.
- ⁴ Bu argüman Ann Philips'in "varolma siyaseti" (politics of presence) kavramına dayandırılabilir. Phillips'e (1995: 6) göre kadınların farklı yaşam deneyimleri vardır; bu sebeple de farklı siyasi kaygıları olacaktır. Bu değerlendirmeye paralel olarak Paxton ve Hughes (2015) da kadınların erkeklerden farklı çıkarları olduğunu altını çizip kadın çıkarını kadınların erkeklere göre daha iyi bir şekilde temsil edeceğini söylemektedirler. Ayrıca bkz. Sapiro (1981); Lovenduski ve Norris (2003).
- ⁵ MÜnİsİpal/kentsel avantaj'a sahip ülkeler için bkz. Tolley, 2011.

Kaynakça

- Alexander A.C. & Welzel C. (2011). Empowering Women: The Role of Emancipative Beliefs. *European Sociological Review*, 27 (3): 364-84.
- Alkan A. (2009). Gendered Structures of Local Politics in Turkey. *Digest of Middle East Studies*, 18(1): 31-56.
- Alkan A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı: Ankara Araştırması*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Alkan A. (2004). Yerel Siyaset Kadınlar İçin Neden Önemli? *Birikim*, 179: 78-83.
- Arat Y. (1985). Obstacles to Political Careers: Perceptions of Turkish Women. *International Political Science Review*, 6(3): 355-66.
- Arat Y. (1989). *The Patriarchal Paradox: Women Politicians in Turkey*. NJ: Fairleigh Dickinson University Press.
- Arat Y. (1998). A Woman Prime Minister in Turkey. *Women & Politics*, 19(4): 1-22.
- Ankboğa E., Erkan N.E. & Güner A. (2010). The Rise of Women in Local Politics in Turkey: Where Abouts? Up to Where? Conference Paper: First International Congress on Urban and Environmental Issues and Policies. Trabzon, Turkey. 3-5 June 2010.
- Ayata A.G. & F. Tütüncü (2008). Critical Acts without a Critical Mass: The Substantive Representation of Women in the Turkish Parliament. *Parliamentary Affairs*, 61(3): 461-75.

- Bora A. & İşat C. (2006). *Düğüm Bilgisi*. Ankara: KA-DER.
- Childs S. & M.L. Krook (2009). Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors. *Government and Opposition*, 44(2): 125-45.
- Chin M. (2004). Reflections on Women's Empowerment Through Local Representation in South Korea. *Asian Survey*, 44(2): 295-315.
- Cindoğlu D., Akyüz S. & Yaraş S. (2011). Yerel Siyasette Toplumsal Cinsiyet: Kadınların Yerel Düzeyde Temsili. TUBİTAK 1001 Proje (no: 109 k182) Raporu, Ankara.
- Conrad S. & Stange M. (2011). Governance and Colonial Rule. İçinde, Risse T. (Ed.), *Governance without a State? Policies and Politics in Areas of Limited Statehood*. New York: Columbia University Press: 39-64.
- Conway M.M. (2004). Women's Political Participation at the State and Local Level in the United States. PS: *Political Science & Politics*, 37(1): 60-61.
- Çakır S. (2014). *Erkek Kulübünde Siyaset Kadın Parlamentelerle Sözlü Tarih*. İstanbul: Versus Kitap.
- Çitçi O., Ayman Güler B. & Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü & Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi (2001). *Yerel Seçimler Panoraması: 1963 -1999*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Darcy R., Welch S. & Clark J. (1987). *Women, Elections, and Representation*. Lincoln: Longman Publishing Group.
- Demirtaş N. (2009). *Social Spatialization in a Turkish Squatter Settlement: The Dualism of Strategy and Tactic Reconsidered*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Devi D.S. & Lakshmi G. (2005). Political Empowerment of Women in Indian Legislature: A Study. *The Indian Journal of Political Science*, 66(1): 75-92.
- Dunleavy P. & O'Leary B. (1998). *Theories of the State: The Politics of Liberal Democracy*. New York: New Amsterdam Books.
- Flammang J.A. (1985). Female Officials in the Feminist Capital: The Case of Santa Clara County. *The Western Political Quarterly*, 38(1): 94-118.
- Fox R.L. & Schuhmann R.A. (1999). Gender and Local Government: A Comparison of Women and Men City Managers. *Public Administration Review*, 59(3): 231-42.
- Fox R.L. & Schuhmann R.A. (2000). Gender and the Role of the City Manager. *Social Science Quarterly*, 81 (2): 604-21.
- Gilligan C. (1982). *In a Different Voice*. Massachusetts: Harvard University Press.

- Gökçimen S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. *Yasama Dergisi*, 10: 5-59.
- IDEA (2002). *Democracy at the Local Level: The International IDEA Handbook on Participation, Representation, Conflict Management and Governance*. Stockholm: International Idea.
- Kabeer N. (1999). Resources, Agency, Achievements: Reflections on the Measurement of Women's Empowerment. *Development & Change*, 30(3): 435-64.
- KA-DER (2018). Kadın İstatistikleri. URL: <http://ka-der.org.tr/kadin-istatistikleri>. Erişim: 8.1.2018.
- Karnig A.K. & Walter B.O. (1976). Election of Women to City Councils. *Social Science Quarterly*, 56 (4): 605-13.
- Kasapoglu A. & Özerkmen N. (2013). Gender Imbalance: The Case of Women's Political Participation in Turkey. *Journal of International Women's Studies*, 12(4): 97-107.
- Kirkpatrick J.J. (1974). *Political Woman*. New York: Basic Books.
- Koyuncu L.B. & Sumbas A. (2016). Discussing Women's Representation in Local Politics in Turkey: The Case of Female Mayorship. *Women's Studies International Forum*, 58: 41-50.
- Krauss W.R. (1974). Political Implications of Gender Roles: A Review of the Literature. *The American Political Science Review*, 68(4): 1706-23.
- Longwe S.H. (2000). Towards Realistic Strategies for Women's Political Empowerment in Africa. *Gender and Development*, 8(3): 24-30.
- Lovenduski J. & Norris P. (2003). Westminster Women: The Politics of Presence. *Political Studies*, 51(1): 84-102.
- Mansbridge J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics*, 61(3): 628-57.
- Medel-Anonuevo C. & Bochynek B. (1995). The International Seminar on Women's Education and Empowerment. In, *Women, Education and Empowerment: Pathways Towards Autonomy*. Hamburg: The UNESCO Institute for Education: 5-12.
- Merritt S. (1977). Winners and Losers: Sex Differences in Municipal Elections. *American Journal of Political Science*, 21(4): 731-43.
- Negiz Avşar N. (2008). *Türkiye'de Yerel Siyasette Kadının Konumu: Siyasetçi Kadınlar Gözüyle Eleştirel Bir Değerlendirme*. İstanbul: Okutan Yayıncılık.

- Negiz N. & Üçer N. (2012). Yerel Siyasette Seçil(e)meyen Kadın: 2004-2009 Mart Seçimleri Düzleminde Akademik Bir İnceleme. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 21(2): 1-23.
- Nelson C. (1974). Public and Private Politics: Women in the Middle Eastern World. *American Ethnologist*, 1(3): 551-63.
- Palley M.L. (2001). Women's Policy Leadership in the United States. *Political Science and Politics*, 34(2): 247-50.
- Paxton P. & Hughes M.M. (2015). *Women, Politics, and Power: A Global Perspective*. Washington D.C.: CQ Press.
- Phillips A. (1995). *The Politics of Presence*. USA: Oxford University Press.
- Pitkin H.F. (1967). *The Concept of Representation*. University of California Press.
- Putnam R.D. (1976). *The Comparative Study of Political Elites*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice Hall.
- Rombough S. & Keithly D.C. (2010). Women in Politics: An Analysis of Personal Characteristics Leading to Success in Gaining Local Elective Office. *Race, Gender & Class*, 17(3/4): 173-88.
- Sancar S. (2008). Türkiye'de Kadınların Siyasal Kararlara Eşit Katılımı. *Toplum ve Demokrasi*, 2(4): 173-184.
- Sancar Üşür S. (1997). *Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikaları*. Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Sancar Üşür S. (2003). Women in Politics, State and Civil Society. İçinde, *Bridging the Gender gap in Turkey: A Milestone Towards Faster Economic Development and Poverty Reduction*. World Bank Report: Europe and Central Asia Region: 167-180.
- Sapiro V. (1981). Research Frontier Essay: When Are Interests Interesting? The Problem of Political Representation of Women. *American Political Science Review*, 75(3): 701-16.
- Senol F. (2009). Women Running for Neighborhood Offices in a Turkish City: Motivations and Resources for Electoral Candidacy. *Political Geography*, 28(6): 362-72.
- Sharma S.L. (2000). Empowerment without Antagonism: A Case for Reformulation of Women's Empowerment Approach. *Sociological Bulletin*, 49(1): 19-39.
- Stewart D.W. (1980). *Women in Local Politics*. Lanham: Scarecrow Press.
- Şenol F. (2013). Elected Neighbourhood Officers in a Turkish City (Izmir): Gendered Local Participation in Governance. *Urban Studies*, 50(5): 977-93.

- Talası G. (1996). *Siyaset Çıkmazında Kadın*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- TBMM (2018). Türkiye Büyük Millet Meclisi Milletvekilleri Dağılımı. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/milletvekillerimiz_sd.dagilim. Erişim: 9.9.2018.
- Tekeli Ş. (1979). Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri. İçinde, N. Abadan-Unat (Ed.), *Türk Toplumunda Kadın*. Ankara: *Türk Sosyal Bilimler Derneği*: 393-413.
- Tekeli Ş. (1991). *Kadınların Siyasetten Dışlanmışlıklarının 55 Yıllık Öyküsü. İçinde, Kadınlar ve Siyasal Yaşam: Eşit Hak-Eşit Katılım. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları 4*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Tekeli Ş. (1995). *1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Tokman L.Y. (2006). *Yerel Yönetimlere İlişkin Yasal Düzenlemeler Çerçevesinde Kadınlara Yer Açmak*. Ankara: KA-DER.
- Tolley E. (2011). Do Women 'Do Better' in Municipal Politics? Electoral Representation across Three Levels of Government. *Canadian Journal of Political Science/Revue Canadienne de Science Politique* 44 (3): 573-94.
- Trounstin J. (2009). All Politics Is Local: The Reemergence of the Study of City Politics. *Perspectives on Politics*, 7(3): 611-18.
- UN (1) (1995). Mission Statement: The United Nations Fourth Conference on Women. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/plat1.htm#statement>. Erişim: 12.12.2017.
- UN (2) (1995). Women in Power and Decision Making: The United Nations Fourth Conference on Women. <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/platform/decision.htm>. Erişim: 12.12.2017.
- World Economic Form (2016). Global Gender Gap Report. Erişim: 12.1 2018.
- Yaraman A. (2000). *Türkiye'de Kadınların Siyasal Temsili*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Yıldırım S. (2015). The Case of Female Mukhtars in Turkey: The 'Glass Ceiling' of Local Politics. İçinde, *Gender and Activism. Women's Voices in Political Debates. Yearbook of Women's History*. Amsterdam: Verloren: 119-133.
- Yıldırım S., Ucaray-Mangitli B. & Tas H. (2017). Intimate Politics: Strategies and Practices of Female Mukhtars in Turkey. *British Journal of Middle Eastern Studies*: 1-17.
- Yüce Tar Y. (2016). Partisiz Siyaset: Muhtarlık: Kadınların Siyaseti İçin Bir İmkan mı? Samsun İli Kadın Muhtarları ve Kadın Muhtar Adayları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(42): 1173-1184.